

НАВІНЫ

10 (2)

ПАМЯЦЬ

МУЗЕЙ ВАСІЛЯ БЫКАВА Ў СЕВЯРЫНЦЫ

Новыя звесткі даходзяць у нашу рэдакцыю пра актыўную дзеянісць першага і пакупу што адзінага замежнага музея народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. Музей размішчаецца ў сярэдняй школе мястечка Вялікая Севярынка Кіраваградской вобласці Украіны — у той мясцовасці, дзе ваяваў і ледзь не загінуў пісьменнік.

Школьнікі і настаўнікі перапісваюцца з роднымі і блізкімі Васілем Быкаве, перыядычна папаўняюць музейныя фонды новымі матерыяламі: лістамі, фотадздымкамі, кнігамі. Перыядычна выдаецца і «Музейний віснік».

Яцца восенне ў Вялікай Севярынцы з'явілася алея Славы, пасаджаная ў гонар 111 дызвіні, ў шэррагах якой ваяваў славуты беларус. На базе школы прайшоў тыдзень музей і абласнасіа канферэнцыя, у цэнтры якіх было імя Быкаве.

«Дзяўчата вывучылі слова песні, якую нам прыслала Валянціна Уладзіміраўна (систра В.У.Быкаве. — Рэд.), — паведамілі вялікасевярынкаўцы ў адным са сваіх лістоў, — а настаўнікі запісаў нам мелодью. И мы

радыя, што гэту песню пачулі і настаўнікі вобласці... Затым мы рыхтаваліся да абласнога семінара настаўнікаў замежнай літаратуры. Іх спеціяльна прывозіў да нас у музей Васіль Быкаве».

А гэта — яшчэ з аднага дасланаага ліста: «Добры дзень, паважаныя прадстаўнікі Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пішуць Вам вучні Вялікасевярынкаўскай школы... Вучні 6 класа, дзе кіраунік Губенка Галіна Юр'еўна, высадзілі алею Славы. У цэнтры — дрэва Васіля Быкаве. Гэта вечна-зілёнія ядовец, які будзе сівалізаваць вечную памянь абытых, хто вызываюць наша сяло. Падчас тэдня музей мы правілі многа экскурсій. Сярод настаўнікаў і вучняў была праведзена акцыя «Падпры крыніце Васіля Быкаве ў музеі». А яшчэ прайшлі тэматычныя музейныя юр'ёкі ў ёсці класах па творах Васіля Быкаве... Пішыцца нам, расказвайдзе нам па большы пра Васіля Быкаве. Яшчэ мы марымі стварыць у нашым музеі куток беларускай культуры. Калі можна, прышиліце нам Сціг, Герб і Гімн Беларусі... А яшчэ мы хочам вучыць беларускую мову. Калі можна, дацьце нам беларуска-расійскі слоўнік. Тады мы зможем чытаць творы беларускіх пісьменнікаў на іх роднай мове. Дзікую Вам за лісты, за фотадздымкі, за падтрымку».

Дзікую і табе, маладая Украіна!

У музеі Васіля Быкаве -- маладыя экспікурсанты

СУСТРЕЧЫ

БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА Ў СТАКГОЛЬМЕ

Беларускія літаратары Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч, кіраунік Згуртавання беларускай свету «Бацькаўшчына» Алена Макоўская па запрашэнні Саюза пісьменнікаў Швецыі наведалі Стакгольм.

Увечары 7 лютага гості з Беларусі выступілі перад шведскай інтэлігенцыяй у найбуйнейшым культурным цэнтры Стакгольма Kulturfusset.

Вечарына была пабудаваная ў форме пытанняў і адказаў. У якасці мадэртара выступіла шведская пісьменніца Агнета Плеель.

Свае творы чыталі для шведскай публікі Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч. Алена Макоўская распавяла прысутным пра дзеянісць «Бацькаўшчыны», пра актуальнасць пытання культурнай ідэнтычнасці для беларусаў, пра новыя выкладкі, што стацьця перад грамадствам пасля 19 снежня 2010 года. Присутнім прадстаўнікам шведскай грамадскасці было вельмі цяжка ўяўіць, што недалёк ад іх дома, у якіх сцьці паўтычыкі з Еўропе адбываўся падзея, якія цалкам выпадаюць з еўрапейскага контэксту.

Барыс Пятровіч адзначыў вялікую зацікаўленасць і боку шведаў да сітуаціі ў Беларусі.

«Сустрэча прайшла файнай, было шмат цікавых пытанняў, асабліва спадабаўся вялікі інтарэс

РОЗГЛАС

МАЕ КНІГІ — МАЯ БІЯГРАФІЯ: ІВАН ШАМЯКІН

У Палацы Румянцевых і Паскевічай Гомельскага палаца-паркавага ансамбля запрацавала выставка «Іван Шамякін. Мае кнігі — мая біяграфія...».

пісьменніка, якія захоўваюцца ў фондах Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры: фотаздымкі, асабістыя рочы, кнігі з аўтографамі і інш.

Іван Пятровіч Шамякін нарадзіўся 30 студзеня 1921 года ў вёсцы Карма Добрушскага раёна Гомельскай вобласці. Удзельнік II светскай вайны, герой Сацыялістычнай працы, узнагароджаны ордэнамі Леніна, Айчыннай вайны II ступені, медалём Ф. Скарыны і інш.

Іван Шамякін увайшоў у гісторыю літаратуры як пісьменнік сучаснай тэмы, які асэнсоўваў проблемы чалавечага жыцця і лёс чалавечства з сучасных яму пазіцый. Творы пісьменніка — гэта біяграфіі цзлага пакалення, якое прайшло праз выпрабаванні вайны і будавала новае жыццё, якое спазнала Чарнобыль і пераломнія 90-ых гадоў. Сярод наайболей вядомых — раманы «Глыбокая пыні», «Сарца на далоні», «Атланты і карыятыды», «Вазьму твой боль», пенталогія «Трэвожная шына» і інш. ІШамякін — аўтар шматлікіх аповесцей, апавяданняў, п'ес, публіцыстычных і літаратурно-крытычных артыкулаў. Большасць яго твораў інсціравана і экранізавана.

ІШамякін — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1951), Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я. Коласа, Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне тэатральнага мастацтва, кінематографіі, радыё і тэлебачання, лаўрэат Літаратурных прэмій імя Я. Коласа, Міністэрства абароны СССР.

ЮБІЛЕІ

90-ГОДДЗЕ «ЛЕТАПІСЦА ПАЛЕСКАЙ ЗЯМЛІ»

8 лютага 2011 года ў

Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбыўся вечар памяці «Летапісец Палескай зямлі», прысвечаны 90-годдзю з дні нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа.

Іван Паўлючук Мележ нарадзіўся 8 лютага 1921 года ў вёсцы Глінішча Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, узнагароджаны ордэнам Прапоўданага Чырвонага сцяга, Чырвонай зоркі, «Знак Пашаны» і медалямі. Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Я. Коласа, Ленінскай прэміі, Дзяржаўнай прэміі БССР.

Дзябітаваў у 1939 годзе вершамі. Першае выступленне ў друку як празаік адбылося ў 1943-м. Самымі дарагімі творамі Іван Паўлючук называў тых, якія прысвечаны першытутуму ім самім: «У завіруху», «Гарачы жыўень», «Мінскі напрамак». Прывешчаны падзеямі Вялікай

Айчыннай вайны, раман «Мінскі напрамак» стаў прыкметнай з'явай не толькі ў беларускай, але і ва ўсіх тагачаснай савецкай літаратуры. У ім пісьменнік імкнуўся паказаць усенародныя характеристыкі барацьбы за вызваленіе Беларусі, стварыць складанне, шматпланавае і шматгерайнае эпічнае палатно.

З асабіўнай сілай талент Івана Мележа, шырэйна яго пісьменніцкага погляду на гісторыю беларусаў раскрываецца ў галоўнай кнізе — трэлогіі «Палесская хроніка», якая складаецца з раманаў «Поды на балоце», «Подых навальнінцы» і «Завей, снежані». Алеесь Adamowicz называў трэлогію «раманам народам», бо галоўным героям у гэтых творах стаў сам народ. Кніга стала спарадайным энцыклапедійным жыццем беларускага сялянства, якая адлюстроўвае лёсы людзей у пераломніх момантах гісторыі. У многіх адносінах гэта народны раман, дзіні павагі і ўдзялчнасці роднай Палескай зямлі, адкуль бірзучы вытокі жыццёвых шляхі пісьменніка.

Праз свае шматлікія творы Іван Мележ імкнуўся раскрыць асабістыя волі душы і памяць сэрца, не хаваючы сваіх, уласна аўтарскіх адносінаў да падзеяў і герояў. Яго творы — спроба захаваць душу вялікага і шматпакутнага беларускага народа. Іх харacterы праудзівае адлюстраванне жыцця, пісахалагічнае аргументаванне ўчынкаў чалавека, паглыбленне ва ўнутраны свет сваіх герояў.

Ва ўсіх сваіх спраўах — літаратурных, грамадскіх, асабістых — Мележ быў спарадайным Чалавекам з вялікай літары.

Падчас вечарыны ў Дзяржаўнаму музеі гісторыі беларускай літаратуры, на якой бралі ўдзел родныя, даследчыкі і аматары творчасці Івана Мележа, адбылася прэзентацыя выставы «Летапісец Палескай зямлі», на якой прадстаўлены матэрыялы з фондаў музея і Беларускага дзяржаўнага архіву літаратуры і мастацтва.

(Эсэ Анатоля КУДРАЎЦА пра Івана МЕЛЕЖА чытایце на стр. 11 дадатка «Літаратурная Беларусь»)

На фота: Барыс Пятровіч, Алена Макоўская, Андрэй Хадановіч.

прысутнічай на сустрэчы ў культурным цэнтры Kulturfusset.

«Уражанні самыя добрыя, — распавяў Дзмітры Плакс. — Было шмат людзей. Размова ішла пра сітуацыі ў Беларусі, найперш — са свабодай слова. Андрэй Хадановіч і Барыс Пятровіч чытали сваі творы. Гучалі ўрэчкі з рамана Барыса Пятровіча «Плошча», таксама ў перакладзе Дзмітрыя Плакса. Апошні, дарэчы, таксама

ткі Чэрсцін М. Лундберг. Потым быў пытанні ад публікі.»

Таксама падчас візіту ў Швецыю адбыліся сустрэчы Андрэя Хадановіча, Барыса Пятровіча і Алены Макоўскай з кіраўніцтвам Саюза пісьменнікаў Швецыі і Шведскага ПЭН-цэнтра. Госці з Беларусі дали інтерв'ю шведским СМИ.

Старонка падрыхтавана паводле ўласнай інфармацыі, а таксама budzma.org, interfax.by і zbsb.org

СВЕДЧАННЕ

ІМЕМ ЛЮБОВІ

Віктар ЯРАЦ

Пачаўся Новы год
— трывожкі і няпэўны, агушаны петардамі і ўзаемнімі абвінавачваннямі, з дакарамі расчараваннямі, з плякучымі пытаннямі, на якія чалавецтва імкнецца адказаць столькі вякою, колькі жыве пад векавечным небам. Што рытуе новы віток часу? Чым ён усцешыць і супакоіць? Чым парадуе і абнадзеіць?

За некалькі дзён да мінных выхараў Уладзімір Някляеў падпісаў мне сваю новую книгу паэм: «Віктару Яруцу на КОН, на ўдачу», — Ул. Някляеў. 15.12.2010.

Было гэта ў Гомелі, у зале гасцініцы «Надзея», дзе на сустэрну з кандыдатам у прэзідэнты сабралася столькі народу, што многія стаялі ва ўсіх праходах і ў дубтім калідорах, які вёў у суседніе памяшканні з размежчанай там атрыбуцый для жадаючых прагаласаваць датэрмінова. На гэтую сустэрну я прышоў па давных прычынах. Першыя: даўно хадзеў убачыць сваёга калегу-літаратара, пачуць ягоны голас, ягоныя думкі-меркаванні. Другая: на місцовых тэлебачанні і на БТ біясконца-масіравана ішлі сюжэты, у якіх настойліва-бадзея, з нейкай паталагічнай зіфай-паказалі, што на сустэрну з адпаведнымі кандыдатамі прыходзіцца нейкай жменька людзей, а та нават двое-тroe чалавек. Узнікала жаданне ўвачавідкі пераканацца: наўежо гэта сапраўды так, як нам вяшчаючы?

Сустэрна заніяла роўна дзве гадзіны. Дзясяткі пытанняў. Сядроў іх — і з разлікам на тое, што выступаў недзе сарвецца, кінешца ў краінасці, у эмансіянальных пераборах, — і будзе за што зачапіцца ягоным апанентам з ліку «слуг народу». Менавіта яны загадзя занілі цэлы рад у канцы залы: каб усіх бачыць, усіх кантраляваць, усё адсочваць-загікоўваць. Тут былі і мажныя, сур'ёзныя мужчыны, і такія ж наменіктатурныя дамы — з нўйным прыкладам-намерам «заваліць» прэтэндэнта ў прэзідэнтства сваімі большасці крыліца-істэртычнымі рэплікамі. Гэта публіка не вельмі слухала тое, пра што гаворыцца. Някляеў, а раскрывала падрыхтаваны ёю спэцнарыў. Спэцнарый, які лопнун,

як мыльная бурбалка, на вачах усіх прысутных.

Сядроў пытанняў маладых і стальных слухачоў было і пытанне пра Плошчу. Някляеў без паплісціх роверансаў і стыльёвых красвордаў адказаў прама і дохадліва, настойкаючы на тым, што арганізацыя сталічнага мітынгу мае на міце выключна мірны характар: нікага экстремізму-агрэсіі, нікага бунту-пагрому, нікай сутычкі-бойкі. Ён, Уладзімір Пракапавіч, нават пажадаў-параў, каб міліцыя ў якасці самоніка дзеля захавання парадку выкарысталася дружыннікаў з мітынгуючай масы, разлічаваючы на іхнюю розыльную дапамогу. Пра гэта ён даводзіў ясна і недвусэнсно: даўчы разгорнутыя і зразумельны адказы. Пра тое ж гаварыў і ў сваіх зваротах да выварышчыкаў на рэспубліканскім тэлебачанні.

У той жа дзень, 15 снежня, у яго была яшчэ адна сустэрна, але ўжо ў зале намнога большай — у Палацы хімікаў. Там таксама не было дзе яблыку ў пасці. Мае знаёмыя, хто быў там, расказвалі, што кандыдат агучваў у сваіх адказах і развагах пакідзіць мірнага, толькі цывілізаванага правядзення акцыі — з выказаннем кожным асабістых ацэнак і бачання ситуацыі на краіне падчас правядзення выбарчай кампаніі. Але ж выказванне зусім не заклік да рэвалюцыйных дзеянняў.

Чалавек мае права на ўласнае бачанне, на сваё разуменне таго, што ўговуге адбываецца ў свеце і ў ягоным родным доме — таксама. Хто б ні быў на вяршыні ўладнай піраміды, ён заўжды павінен разумець, усведамляць прыпісную ісціну: для ўсіх ніколи добрым не будзе. І сонца не ўсім роўна свеціц. Яшчэ вялікі немец Іаган Вольфганг Гётэ, зыходзячы не з аднаго ўласнага волытвы, сфармуляваў: «Самае смешнае жаданне — гэта жаданне спадабанства ўсім».

Дык у чым віна Уладзіміра Някляеў? У чым, што ён думae на пытву? У чым, што ягонае разуменне сэнсіяўнай рэаліі адрозніваецца ад клішыраваных, афіцыйных лозунгаў і ўказаніяў? Дык хіба ж за гэта чалавека ў демакратычным грамадстве кідаюць за турэмныя краты? Ня южо ў гісторыі так любяць павтарацца атавізмы інквізіцыі — змрочнага сядрэннявчча?

Хіба за свой асабісты погляд на жыццё, на грамадска-палітычную падзея так неабходна пазбаўляць волі, неба і сонца таго, што прагнене быць карысным, патрэбным скайму народу? Пазбаўляць паветра Айчыны таго, хто ў паэм «Вера» спавяджаўся без пустога шматлосю?

*Шлях мой зямлі, Айчына...
 На схіле
 кожнай варствы
 Толькі ты за плячыма,
 Наперадзе —
 Толькі ты.*

Пазбаўляць паветра Бацькаўшчыны паэта, які сэння за-дыхаецца, губляе прытомнасць

у турэмных скляпеннях, паэта, які на мяжы кроклага жыцця і бязлітасці смерці? Прыгадваючы даўніе слова Яўгена Яўтушэнкі: «Люди, люди! Вы всегда плюете в душу тем, кто хочет вам добра...»

Шкада, вельмі шкада, што сёняні для многіх у Беларусі да сёняння часу не дайшла адна надта істотная, надта важкая ідэя: каб не было ў нас у пачатку 20-га стагоддзя нацыянальнай літаратуры, то не было б і піскай беларускай дзяржавы. Чаму? А таму, што прагросіўная беларуская літаратура фарміравала ідэалогію нацыянальнага адраджэння. Таму, што яна рыхтавала глебу для пабудовы ўласнай краіны, сеяла зерне самасвядомасці і самапавагі да сваіх каранёў і ўгроўкі, прадвызначала будучы росквіт самабытнай культуры, усей духоўнасці малавядомай на-бядзе зусім аддаленым народам славянскай наці.

Зусім невыпадкова, што і першым кіраўніком БССР з'яўліўся беларускі пісьменнік, прааік і публіцыст, грамадскі дзеяч Дамітрый Фёдаравіч Жылуновіч (Цішка Гартны). Гэта яны, насыткі пісьменнікі, ішлі ў астрог (Якуб Колас), арыштоўваліся і ссылаўся на катагру ў Грэцукову губернію на 10 гадоў (Алесь Гарун), звольняліся з работы, знаходзіліся пад пільным наглядам паліцыі (Янка Маўр).

Гэта яны выступалі за адкрыццё школ на роднай мове, за святое права «людзім звания» (Янка Купала), за нацыянальную першыёдьку і книгу на мове сваіх продкаў, за тое, каб не згінуў у немае, у глухаце стагоддзя «Забытых шлях» да свайго — кроўнага, спаконечнага, роднага (Максім Багдановіч).

І таму, што б ні быў кіраўніком Беларусі сэння і будучым, патрэбна добра ўсведамляць: не было б самаахвярнай працы беларускіх дзеяч-літаратуры — галоўных «званароў» свайго краю, — пад вялікім-вялікім пытваннем бы лі бі стварэнне беларускай дзяржаваўніці. Былі б наши землі ці ў расійскіх, ці ў

Калі б не было ў пачатку ХХ стагоддзя нацыянальнай літаратуры, то не было б беларускай дзяржавы. Літаратура фарміравала ідэалогію нацыянальнага адраджэння

польскіх абшарах: цалкам або калекці. Таму, господа, панове, таварышы, здыміце капелюшы са сваіх разумных галованаў перед беларускай літаратурай! Гэта дзяячы ёў ўсі маеце магчымасць становіцца прэзідэнтамі, прэм'ерамі, губернатарамі і мірамі самастойнай краіны ў цэнтры Еўропы. Магчыма, былі бы на піку кіраўнічай лесвіцы, але зусім іншых тэрыторый, у іншых дзяржаваўных утворэннях.

Беларускі пісьменнікі не толькі будзілі памінь народную. Яны самі ішлі ў паход па Бацькаўшчыну, ведучы за сабой тысячы і тысячы суайчыннікі. І за гэта ёў ім — нізкі паклон ад сучаснікаў і наступных пакаленняў.

І тое, што зрабілі ў нядзяўнім мінуўшым для Беларусі ѹе геніі Васіль Быкаў і Уладзімір Карапекевіч, не толькі творчы, але і грамадзінскі подзіў. Яны адкрылі шырокаму свету «зямлю пад белымі крыламі» — з ліраматычнай і трагічнай гісторыяй, з ліральнымі, герайчнымі, а часта — і дверліва-рахманільскімі людамі. Яны пакінулі свае сумленныя запаветы нашчадкам. Іхню ёнтафету падтрималі не толькі старшынскія сабры і аднадумцы Рыгор Барадулін, Ніл Гілевіч, Анатоль Вярінскі, Васіль Зуб'е-Генадзь Бураўкін, Янка Сіпакоў, Анатоль Кудравец, Уладзімір Дамашэвіч, Віктар Карамазаў, але і маладзёжы — Віктар Казкоў, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Іпатава, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляеў, Юрка Голуб, Сяргей Законнікаў, Алесь Каско...»

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя паслява-

планеты. Адметным почыркам пазначана і экспрэсіўная, шцодрая на датлі і разлік сучасніці проза майстра. Ягоныя апавяданні, эс і аповесці — значная з'ява сучаснай белетрыстыкі. З'ява, якая сведчыць, што ў асобе мастака слова криўца вялікія задаткі і неардынarna грамадзінства, які можа істотна пашырыць тэматычныя і пісіхалагічныя абсягі беларускага «краснага пісьменства».

Дык у чым жа віна Уладзіміра Някляеў?

Віна — у любові.
У любові да свайго народу, да роднай зямлі-маці, да мовы і спадчыны продкаў.

Віна ў тым, што ён неабыякавы да лёсу свайгі Беларусі, што ён хоча, каб у ёй было светла, вольна і ўтульна ўсім, хто тут живе даўно альбо насяліўся нядзяўна: беларусам і рускім, палікам і ўкраінцам, яўрэям і татарам... Віна — у любові?

Упэўнены, што не за гарэмі той час, калі будучы пісашы грунтавыя навуковыя даследаванні аблікі канкрэтных пісьменнікаў у станаўленні і пісьменніці народнай дзяржаваўніці. Пачэснае месца ў галерэі славутых імёнаў будзе належыць і Уладзіміру Някляеў.

Тое — будзе!

А сёня думаю, хвалуюся, не пакаюся за жыццё Валодзі. Як і ён там — за мурамі-сценамі? Хто і ў чым спрыяе, дапамагае там яму? Ці даходзіць да яго весткі ад родных, сяброў і білзікі? Як з лекамі, так неабходнымі ў ягоным становішчы?

Візно Уладзіміру Някляеў прысвятае свой першы верш распачатага года ў завершуні, калочкі-ветраным свеце:

*Снег ідзе, як ішоу неаднойчы
 сотні год над зямлёю любдей,
 на якой прасвятаючыя вочы
 вышынёй, чысцінёй надзей.*
*Снег ідзе — ён так хоча ўвечным
 расказаць пракаветнай зямлі,
 на якой столькі ран чалавечых —
 ад любві, ад любві, ад любві...*

ПАЭЗІЯ

► ВЕРШЫ

НАДЛОМ ПЛАНЕТЫ

Янусь МАЛЕЦ

Янусь (Іван Вільгельмавіч) МАЛЕЦ 8
лютага адзначыў 60-гадовы юбілей.
Вядомы найперш як гумарыст і
сатырык (як аўтар зборнікаў «Бедны
конь» і «Трава ў вушах»), ён прананаваў
«Літаратурную Беларусь» нізку
філософска-грамадзянскіх вершаў,
якія шмат у чым выяўляюць паэтычны
«юбілейныя» настроі і думкі...

Незагойная рана

Я парапіў душу...
Кроў нябачна цячэ.
Боль, што ў сцры сашу,
Невыносна пачэ.

I навошта была
Гэта гнеўная злосць? —
Празвінела страала
Праз пачуцці наскрэз!

Як жа ёсё перажыць?
Як жа моцна баліць!
На крутым віражы
Лёс на снеге ляжыць.

Замірае мой лёс
Ад памылкі майї;
Вечер сумна пачнëс
Слёзы-лёд над зямлёй.

Я парапіў душу...

Надлом планеты

Да заўчасна пайшоўшыя паэты
Нешта цягне магнітна душу,
Надламалася наша планета,
Я над бездзянню страшнай вішу...

Цяжка людзям, каменню і дрэвам,
Цяжка сёння крынічнай вадзе:
Разгулялася гора залевай,
Ад якой не схаваца нідзе.

Дапамогу не хочаца клякаць:
Дапамогуць — прымусіць служыць,
А навошта такая мне літасць,
Не змагу ў клетцы птушкаю жыць.

Надламалася наша планета,
І праць сцры праходзіць надлом,
Души рана памерлых паэтаў
Напаўніяць начамі мой дом...

Цяжка людзям, каменню і дрэвам.

Унучцы

Добра табе, маленькая дзяячынка!
Пад яркім сонцем і пад небам вечным
Ляціці, звышбестурботна малечা,
Вясёлай і шчаслівай аблачынкай.

Няхай эса ў вочках радасць не згасае,
Будзь доўгя чыстыя, лёгкай
як анёлак!

Прыўтных і лагодных ноччу зорак
Гранку мірнага над родным краем
Над Беларуссю,

што ў чарнобыльскіх пылінках
Чакае і чакае лепешай долі...

Дык, можа, хоць табе дасць
Божка волю:

Ляцеці, як у маленстве, светла
Аблачынкай!

Успамін пра Хрыстова

Над маёй Пастваўшчынай дажджыкі,
Вечер гоніць змрочныя аблокі;
Дзёзвы лік з імглістай парананджы
Позіркам сейціцца цемнавокім.

Вобраз дзіўны зноў прананаваў,
Стомлена душа і ныне цела;

У Хрыстове — пансі хворы стаў
Памірае лужынай зблалай.
Там ужо дайно няма баськоў,
Я ад месц радзімых адараўны,
Штось шукаў, дзівак, і не знайшоў,
Сэрца і душа ў балючых ранах.

Каб сціраць памылкі і грахі,
Сціркі не зрайшлося на дарогах,
Ды сядр сліпых, сядр глухіх
Лёс ад д'ябла вёў ўсё ж да Бога.

Дык даруй мне, Божка! Ты адзін
Зразумееш, што я не ад злосці
Для Хрыстова быў не лепшы сын,
Не цвярозым быў нярэдка госцем.

Грэшнаму дазволь мне паставаць
Ля магілак праўкаў маіх светлых,
Дзе аблокі плачуть і ляціць
Можка, восенню, а можка, летам...

Эмацыянальны трывіч

1. Не!!!

Нядобразычліўцам
Н. С. Глэвіча

Не!

Па-воўчаму выць ён не стане!

Не!

Лісіцай не будзе хітрыц!

І бясплатна шклянкай смятаны

Вам сумленне яго не купіць!

На балючое сэрца паэта

Сынце смечце і ліце ваш бруд,

Ды дарэмна вы робіце гла —

Прыйдзе час і асуўдзіць вас Суд!

Суд высокага светлага сонца

Вас аслепіц, адкіне наўзбоч —

Не бывае паскудства бясконцым,

Не бывае бясконцюа ноц!

2. Змрочная гіпербала

...чалавек на сваёй білагічнай
прыродзе досыць свалочное стварэнне.
Мікалай Амосаў,
акадэмік медыцины, вучоны.

Людзі вы, людзі...
Чым более храмаў —
Больш разрастается грэх!
Змрочныя злосна вішчаць піларамы,
Чуеца д'ябальскі смех.

Душы тупого пілой разрываютъ
Д'яблы з кривей на руках.
Божка! И што яны ёсё ж адчуваютьъ,
Творачы гэтакі эках?

Войны, забойствы, грызня з-за даляраў,
Дач дармаедскіх муры,
З голымі попамі ў тлаках лярвы,
Сучкі прадажнай пары!

Як ратавацца?
Кубы, Божка, бегчы,
Дзе асвятліць нам душу.
Выкінуць вон сатанінскія рэчы,
Боскую ўбачыць шашу?

Ды не глядзі мы туды, дзе больш светла,
Вечны дзе ўзводзіцца храм —
Ножсаныя нашы вядуць нас у пекла,
Любы нам «спеў» пілары.

Людзі мы, людзі...
Бязбожныя людзі...
Большасць — то хлус, то хітрапі!
Мусіцьбыць, будзе,
Усё-такі будзе
Белага свету канец!?

3. Але...

Ляціць бязлітасна гады,
Мільгаюць, быццам ашалелі,
Імачац з прасторы маладых
У край трывожны састарэлых.

Закон прыроды не змяніц
І не вярнуц віску маленства,
Ні дні ў юнацтве не пажыць
Ці хоць бы ў нейкім падабенстве.

Але душа, душа, душа —
Яна імкніца маладзіца,
І песні даўнія ў вушах
Бруяца чыстаю крыніцай.

Дык будзем жыць і маладзець
У думках нашых несупынна,
Яшчэ павінны мы паспець
Убачыць ранак над Айчынай!

2010 г.

Акрыяю!

(Сумбурна-раптоўны экспромт)

Па небе коні праплываюць
Імкліва, бела і ружова,
Нярвовы вецер іх цугляе,
Падбіць імкніца ім падковы.

Яны ж няскорана, бунтуюна,
Шалёна ўздыбліваюць грывы,
Ляціць адчайнай і напахнёна
У край дзівосны і шчаслівы.

Плывіце, гордая аблокі,
У сінявокі краі, далёкі,
Плывіце, змораныя хмары,
За морамі знайдзіце мару!

І я шукаў, ды не знайшоў
Сядр людзей, сядр гадоў.
Я памыляўся, як і ўсе,
Над прорвай чорнаю вісёу...

Кахаў жсанчын, гарэлку піў,
Сібров, здаралася, судзіў.
Даруй мне, Божка, за грахі,
Прабач, як змоўшася, што такі!

Змарыўся я, ды адчуваю:
З малітвой к небу — акрыяю!

1.09.2003 г.

► АПАВІДАННЯ

ПРАВА ДАРАВАЦЬ

Сяргей ЕГАРЭЧАНКА

**Як цепла было ў маі... Свет
быў такім лагодным, у ім
не было анічога, акрамя
шчасця, літаральна разлітага
у вясновым паветры, шчасця
простага, бязглудзага,
недарчнага і нечаканага,
якім поўніўся кожны сонечны
праменъчык.**

Яна не любіла слова «травень». Ведала, што правільна казаць так, але ўпартая казала «май». Напэўна, нават яна сама не магла растлумачыць сутнасць сваёй звычкі.

Гэта быў яе любімы месяц. Яна нібыва прачыналася са сну разам з заліўнымі дрэвамі, разам з імі радавалася жыцьцю і наваколлем, і цягнулася, цягнулася наверх, да яснага сонечніка, якое натынала се сваім боскім сонечным элексірам. Яна не засыпала ўсөсень разам з прыродай. Але кожную вясну і кожны травень атрымлівалася так, нібігта яе жыцьцё пачыналася зноўку — чыстай старонкай, новымі памненнімі і натхненнем, кожны раз яшчэ больш мօцнім і яскравым, чым год таму.

Яна мела шмат сяброву. Такое насамрэч Сонечнае Кацінятка не магло не збираль вакол сябе людзей, якія таксама марылі дадзяніцца да сонца ці хана б падставіць яму сваю галаву і лашчыцца, лашчыцца да яго, размаўляючы з сусветам на мове шчаслівых усмешак ад вуха да вуха. Яна магла навучыць гэтаму людзей. І яны вучылы.

Часам яе бачылі сумнай. Вельмі рэдка, хутчэй выпадкова, навакольныя зауважалі родкі ноткі суму, якія адлюстроўваліся на яе твары, калі заставалася адна і лічыцца сябе схаванай ад ваччы. І ніхто не ведаў, што за блуз грае ў яе душы.

Між іншым, яна любіла блуз, але слухала яго заўжды толькі адна — часцей за ўсё ў слухаўках, увяткнутых у старонкі плээр «Jagga». Гэтая музыка была для яе нечым абласлотна інтэнсіўным, чымсыці, што трэба перажываць сам-насам з сабой, і ні з кім не дзяляцца пачутым і асалодай ад яго. Прынамсі ні з кім, акрамя самых дарагіх. А тых, якія сталіся дlia яе насамрэч часткай уласнай душы, было нішмат.

Дакладней, яна сама магла называць толькі дваіх.

Першым быў ціхі і непрыкметны хлопец — Данік, Даніл. Ён жыў заўжды сваім жыцьцём і ніколі не пускаў нікога корпацица ў сваёй душы. Яму падавалася, што варта толькі на імгнение адчыніць дзвёры ўсе, і яна адразу пераўтворыцца ў прахадны двор, дзе кожны хоча пакінучь след ад сваіх будных ботага. Можа быць, калісьці хто-небудзі здолеў бы пераўпэўніць яго ў адваротным, ды толькі ён ніколі не спрачаваўся з кім на гэтую тэму. Не хапеў спрачачца. А людзі й не настойвалі. Людзям толькі зредку бывало

цікава, што адбываецца ў душах тых, хто не імкнецца адкрыць таемніцы свайго сэрца кожнаму сустракчаному. Што ж, такая чалавечая натура. Хто ведае, ці не было б мені боло, калі бусё стаўся інакш? Правільна, ніхто...

Ён не пісаў вершаў. Не быў сэрцам гулкіх кампаніяў. Ён толькі быў ідальным ховішчам чужых тайнай. Любы пісцілаг пазайздросці бы таму эффекту, які выкіпала шырэйшая споведзь у гэтага чалавека. Ён мог гадзінамі слухаць гаосьці, хто п'яны ці цвяроцы плакаўся яму ў рукаў, і, нават, калі ён не казаў ані слова — ні суцишлайнага, ні, наадварот, асуцільнага — спавядоўцу становілася куды прасцей несці свайго чыжара далей. Такі чалавек ведаў — больш ён не адзін, і, са-мае галоўнае, ягоная тайна была схаваная куды больш надзеічай, чым магло гарантаваць любое ховішча ў свеце. Напэўна, у гэтым і было прызначэнне хлопца: слухаць іншых. Слухаць і без усіялага дазволу ад Бога і ад чалавека адпускаць ім грехі.

Сам жа ён спавядалася толькі аднойчы — нашаму Сонечнаму Кацінятку, і з таго часу паміж імі ўсталявалася нябачная чужому воку сувязь, якую мусіла спрадаваджаць іх усё жыцьцё, ідуцьші поруч, альбо аддзеленыя адзін ад аднаго тысячамі кіламетраў. Больш близкіх людзей у Даніка не

было. Сям'я развалілася даўно і назаўжды, а сабры... сабры — гэта тая, хто хоча прабе зразумець. Хадзела толькі яна. І ён быў за гэтага ўздычны.

Другім близкім чалавекам была яе сястра Дыяна — старыяша за Кацінятката на паўтара гады, яна жыла зусім іншым жыцьцём, іншымі людзьмі, іншымі надзеямі і прагненнімі. Тым не менш, яна не ўяўляла свайго жыцьця без сястры, яе сонечнай сестрэшкі і яе прағі да жыцця.

Менавіта Дыяна прымусіла Кацінятката ўслед за сабой з'ехаць з роднага дому ў Віцебску дзеля навучання ў Менску. Дыяна нават дамаглася, каб яе сястра падсялілі ў інтэрнаце ў яе блок — апекаваць Кацінятката яна лічыла сваімі прымірамі абласці.

Сапраўды, Дыяна хадзела падавацца больш дарослай і сур'ёзней, чым яно, магчымы, было на самой справе. Часам складвалася такое ўражанне, што яна ненавідзіць свае дванаццаць два гады і мырць аб тым, каб ёй адразу споўнілася сорак — толькі дзяля таго, каб яе слова мела на іншых большы ѿплъ.

Сонечнае Кацінятка не напружвалася гэтага апекаванне. Яе цалкам задавальняла жыцьцё. Ні ў якім разе нельга сказаць, што яна была бестурботнай істотай у ружовых акулярах, не, проста яна жыла па прынцыпе «кохны

жыве як яму дазваліе сумленне». Іншых такая занадта сур'ёзна сястра раздражняла б, а Кацінятка любіла яе настолькі, наколькі гэта ўголу было магчымы.

У свеце не было амаль аніводнага чалавека, за якога б Дыяна аддала сваё жыцьцё. Яна была прагматыкам, які перадусім ба-чиць толькі ўчынкі і іх наступніцы. Чаму «амаль»? Да таго, што адзінм выключэннем з правілаў была яе сястра — маленькі чалавечак з агромістай душой і сэрцам, адкрытымі кожнаму навокал.

Дыяна таксама мела шмат сяброву, яле яе сабры былі з той катэгорыі людзей, якія спрацівілі раздзядзе з імі ў розныя дыні. Ён быў чалавекам прасторы і вольнага ветру, якога так бракавала гарадам. Толькі раз за жыцьцё ён адчӯй сябе абласлотна шчаслівым — калі прачнуйшыся на досвітку, стаяў на каленях на беразе Нёмана і малиўся яму

Іх дзені пачынаўся заўжды адноўлькава — яны ўтрайх забраліся на кухні ў блоку Дыяны і Каціняткі і пілі зялёную гарбату. Гэткім эпіздам, прынамсі, яны называлі не тое, што прадаецца пад такой назвай у крамах — травы Кацінятката збрірала сама: святаянік, ліпа, чабор, лісткі суніцы, штосьці яшчо, што надавала збору своеасабістыя церпкі пах... Кацінятка нікому не давя-рала рабіць гарбату, нават Дыяне — гэта была толькі яе справа, і яна любіла яе.

Час нібігта літасціва аберагаў іх. Кожны дзен цягнуўся для іх ізлую вечнасцю, але гэта не толькі не напружвалася, а наадварот усцешвала. Яны жылі ў шчасці самі

з сабой, а да турботаў ставіліся як і трэба гэта рабіць — з іроніяй і верай у лепшшае.

Кацінятка любіла Менск. Нават родны Віцебск быў для яе не такім прыгожым і светлым, якія стаціца краіны. Яна любіла ў Менску літаральна ўсё — завулкі старога горада, праспекты, па якіх нават учнавіт хадзіць сотні ў тысячы людзей, величную плошчу Якуба Коласа (Інкуба?) Сукуба? — гэтак яны жартавалі з Дыяной кохні, раз, калі механічныя голас у метро абвяшчаў гэты прыпынак). З іх се сябровілі з Дыяной настолькі, наколькі гэта ўголу было магчымы. У свеце не было амаль аніводнага чалавека, за якога б Данік не разумеў гэтага аপантанасці. Ён не любіў, калі вакол яго таўкія розныя людзі, а каменныя джунглі наўпраст прыціскалі яго да зямлі. Ён быў чалавекам прасторы і вольнага ветру, якога так бракавала гарадам. Толькі раз за жыцьцё ён адчӯй сябе абласлотна шчаслівым — калі прачнуйшыся на досвітку, стаяў на каленях на беразе Нёмана і малиўся яму

Даніку падавалася, што наўпраст сам беларускі паветры наталіяле ягонае цела і ягоную душу чымсыці такім, што недасяжна іншым, чымсыці, што раз і на遵义ў ўзносіць яго над усімі, хто аніразу ў жыцьці не адчуваў нічога падобнага.

Сонечнае Кацінятка не магла стрыўаць у жыцьці толькі адной роцы: калі камусыці побач з ёй было балюча, — балюча целам ці душой — гэта было ўжо не так істотна. Нават калі яна не магла дапамагчы справай, яна шырока называла не тое, што прадаецца пад такой назвай у крамах — травы Кацінятката збрірала сама: святаянік, ліпа, чабор, лісткі суніцы, штосьці яшчо, што надавала збору своеасабістыя церпкі пах... Кацінятка нікому не давя-рала рабіць гарбату, нават Дыяне — гэта была толькі яе справа, і яна любіла яе.

Людзі памяяліся, нават ёй часам было балюча. Раз-пораз знаходзіліся такія, у якіх атрым-

Ён адчӯй сябе абласлотна шчаслівым — калі прачнуйшыся на досвітку, стаяў на каленях на беразе Нёмана і малиўся яму

ПАЭЗІЯ

18 (10)

► ДЭБЮТ

МАРКОТА СНОЎ

Святлана КАНЬКОВА-ДУДАРЭНКА

Маёй Беларусі

Сонца промнямі срэбна-зыркімі
Ахінае ласкава зямлю

*I вітае апошнімі зоркамі
Беларусь дараю маю.*

Тут лясы дзен' і noch калыхаюца,
Шлпчыць песні свае для яе,
I глугі i палі адгукуюца.
Беларусь голас іх пазнае...

Веснавою парою празрыстай
Мне і дыхаць, і марыць лягчай...
Ад любімай старонкі вячыстыай
Не магу я адвесці вачэй...

Схавайся ад мяне ў журбе —
Прашу і слезна заклінаю.
Я не магу прагнаць ціле,
Я ўсё личэ ціле каахаю.

Ты, быцам сподзіканы анёл,
За мною зводзілі цікуеш
I не спускаешся на дол,
Каб казку падарыць якую.

Табе я верыць не хачу,
Што быцам ты мяне каахаеш.
Я ведаю, я недзе чую,
Як ты кааханнем забіваеш.

Таптакь мужчынскія сляды —
Твае дзялеочая прывычка...
Навекі знікні —
I тады
Кааханне згасне, нібы знічка...

Зімовы вечар ахінае плечы,
I вусны мне цалуюць маразы.
А я хачу,
Бысьць мозка, недарэчы,
Зноў прыгадаець цялкія каласы.

I позіркі неба разамлега-сіні,
I намі прытаптаную труву,
Куды з табою я хавала цені
I светлаю ад шчасця галаву...

Адчуюць жадаю дотык твой стамлёні,
Твой сараліўі ўшэцт у забыці
I ўсплупу далонь, што ты, натхнёны,
Паклупа на косы ўпершины ў жыцці...

Зімовы вечар ахінае плечы.
А летні дзень прыходзіць зноў і зноў...
Блакіт вачы тваіх зрабіўся вечным,
I стала вечна маркота сноў...

Неба ўмклавай маланкай рассечана,
Пахне нявіпаўшым, прэлым дажджком.
Наша з табой узаемнасць скамечана.
Нейкім народным здаецца твой дом.

Свецяцца шчыліны ў сценах шпалерныя.
Выдызумлі ветры былое былога.
Гутаркі нашыя сталі манерныя.
Пыл засцілае нямытае шкло.

Шчыльна завешана фортка фіранкаю —
Некалі моднае нешта, пад лён...
О, як хачу спапяліць я маланкаю
Нашых адносінаў гэты нешпон!..

Ласкавы сонечны прамень
Няхай, дзіця, ціце блогіе
I будзе добрым гэтым дзень,
Гадзінай кожнай забаўляе.

Няхай расце тваё свято
I глашачь матчынныя руکі,
Каб чуць і ведаць ты жысьто,
I слова родныя, і гукі.

Каб не забраў нікто ў цябе
Свабоды вечнае жаданне,
Ні песен эсаўраў на сябре,
Ні казак родных спавяданне.

...Адкрыўшы дзедаўскі сундук,
Успомнім мову i Скарину...
Пад старадаўнім дубкі гук
Уславім родную Айчыну!..

Не цурайся, не мінай
Мовы роднай беларускай.
Крочыць сцежскай пачынай —
Хай яшэ пакуль што вузкай!..

Я — беларуска — Я

Тонкімі далонямі
Узнімаю косы я —
Моцная сплятаеца
Светлая каса.
Ты плаціш, любіш,
У адно собранай,
Быцам поле жытніе
З кветкай васілька.

У касу далучыцца,
Сонцам апаленая,
Белафарбаваная
Лета чысціня...
Белыя і русыя,
Вы мае славянскія
Косы беларускія...
Беларуска я!..

Сэрца...
Святлафор
мігае
зялёным...

Родная
хата...
Маміна
«турма».

Чапля
на градцы...
Каліва
часнаку.

Вера,
як супраціў
нізасці
свету...

Узвысіўся
над зямнымі
цяжкасці
палиягчэлі...

► ПАРЦЭЛЫ

ДЗЯВОЧЫЯ ВОЧЫ ПОЎНАЧЫ

Алесь МАКРАЦОУ

Чакае
рэабілітациі.

Сініе неба
закрэслі
самалётамі...
Вы крэйдай.

Дзяўчыя
вочы поўначы,
захопленыя
праплескамі...

Дзіцячы
садок...
Прырода
ў вальверы.

Душа...
На зямлі
сонечны
зайчык...

Выдатны
ў жанчыны густ...

Мяркую:
не горышы ў мужжа.

Лебедзяў
пара...
Сям'я
баптыстаў.

Схаваная
будучыня...
Грыбніца
пад мохам.

Люк
на паперы...
Пастаўленая пячаць.

Званочкі ліловыя
ў пузе
поўбэзень гайдай...
Лета зеініць...

Нібы легкавушка
жыццё засела...
Буксует ў нягодах.

Зямная
вандроўка душы
ў целе
эканоміклас...

Шэлест
пазтынага
прозвічча
сябра...

На помніку
масі
вершины
надрекаваў...

Правіна
ў сирэны...
Ненажэрны
вусень...

Гняздо
ў бур'яне...
Весачка
між лісоў.

Сэрца...
Святлафор
мігае
зялёным...

Родная
хата...
Маміна
«турма».

Чапля
на градцы...
Каліва
часнаку.

Вера,
як супраціў
нізасці
свету...

Узвысіўся
над зямнымі
цяжкасці
палиягчэлі...

► ЗГАДКА

ЗАСТАВАЦЦА МЕЛЕЖАМ

Анатоль КУДРАВЕЦ

У пасляваенай беларускай літаратуре, відаць, няма больш драматичнай постaci, як Іван Мележ. «Драматичнай» у сэнсе ўражлівасці сэрца, хваравітавалічай рэакцыі на кожны нават нязначны знешні штуршок, ці то штуршок быў пахвалой ці крытыкай. Палаішукцкая зацятасць характару не давала нават намёку на магчымасць нейкага панібратства, хто б у яго не набіваўся. Ён ведаў сабе цану, і гэта давала права моцна стаяць на зямлі.

У той год, а гэта было незадоўгага да яго смерці, цераз парк над Свіслоччу я спішаўся на працу. Дзеню быў цэпль, можа, нават гарачы. На адной з лавачак, а іх тады стаяла шмат у парку, убачыў Івана Паўлавіча. Нягледзічы на гарачыно, ён быў цэпла аддзеты: кашапуя, нешта пад кашупай, пінжак. Ён грёўся на сонцы, ён убіраў у сібе сонца, і адчуваўся, што ціца гэтага яму было мала.

Гаворка наша абылася некалькімі звычайнімі ў паспешы фразамі. Але я зразумеў, што Івану Паўлавічу было цяжка. Праўда, зразумеў я гэта пасля, адышоўши.

Тады, у той момант, я не ведаў пра яго хваробы. Жывыя чалавек зайдзёды думае пра жывое і думае, што сам ён вечны. І сёняні мне помніцца яго вочы: «Спішаёшися? Спішаёшися...» — і яго пасунутае наперад круглое плячи, як засырга, бысьцам ён чакаў нейкага ўдару.

Чаго-чаго, а гэтага яму хапала...

Нашмат пазней, ужо ў дзесяцігодным Зборы твораў пісьменніка, у лісце да Г. М. Маркава я прачытаў тое, чым ён сам прызнаўся, хаты зрабіць гэта яму было няпроста.

...В моей жизни в последние два-три года произошли значительное ухудшение здоровья. Я и прежде не мог похвастаться здоровьем, стараясь с фронтовых времен болезнь почек (нефрит) изрядно омрачала миэ жизнь и прежде, лишила меня многих радостей жизни, но в последние годы будущее мое вообще, похоже, затянуло тучами, в которых почти не видно просвета. У меня началася почечная недостаточность, упорная гипертония, головные боли и т.п. Очень плохо со сном. Годами муча- ет непроходящая усталость...

Тады ж я паспяшаў на працу, пакінуўшы Івана Паўлавіча на лавачках з яго нялікімі думкамі.

«Усё правяраеца смерцю...»

«Помні пра смерць...»

І ўё ж як ціажка прости не-магчыма гаварыць пра Івана Мележа ў мінульм часе. Цяжка ўспамінаць пра тое, што не ёсьць у сі паміны, а што ёсьць жывыя чалавек, што ёсьць сама жыцць, хоць жалобная музика стараеца ўзарвавец непрыніцце гэтага яку реальнай зададзенасці...

Такія слова напісаў я на лісце паперы 10 жніўня 1976 года, на другі дзень пасля смерці Івана Паўлавіча Мележа. Такія думкі не пакідалі мяне і на трэці дзень пасля смерці, калі пахавальная працэсія павольна, нібы стараючыся затармазіць, падвойжычы у часе апошні з я міны ход гэтага чалавека, ішла ад Дома літарата-ра ўбок праспекта, і я шоў наперадзе яе, несучы перад сабой партрэт Івана Паўлавіча ў низвігчай трагічна-чорнай аўтоды...

Ішоў я думай, чаму лёс такі неспагады для беларускай літаратуры?

Адкрыўшы для ўсю свету ма-чарык прыгожых палескіх людзей, пра якіх раней калі і гаварылі, то з пўным умурным скепсісам, як пра нешта туземнае і экзатычнае, Мележ сівердзіў сябе як вялікі мастак і вялікі патрыёт.

Дуб падае ў лесе — адкрываеца прагал. Велічыня прагалу можа дасць нейкое ўявленне пра тое, як оно гэта было вялікае дра-ва. Пройдзіц гады, прагал зарасце хмызам і драбналесем. Але ўся гэтая зеляніна, як бы яна не раскашавала і не рвалася ўгору, ніколі не можа раскасць пра тое, як тут буйна расло, шумела, зелянела, цвіло, словам, жыло гэтае дра-ва, як добра было схавацца пад яго раскідзістай кронай ад даж-джу, сонца, із праста прыхінуша плючыма да матугнага ствалу, палюбавацца моцай і прыгажосцю, далучычы да ягонай зямнай сілы і самому адчуць сябе лепшым, макнейшым, прыгажайшым.

Гата пра лес і пра дра-ва. З людзьмі яшчэ складаней. А калі чалавек гэты — мастак, спарад-ны мастак, — а вялікі пісьменнік не можа не быць мастаком, — і хай пісьменнік пакідае людзей на ўёсце, хай ён застаетца ў сваіх кнігах, і яны могуць расказаць, як і пісьменнік пайшоў, ш т о ён зрабіў і ш т о не паспеў зрабіць, але адчуванне, што прагал, які ўтварыўся пасля яго адъехошу, і х іх т о не можа закрыць, заўсёды выкіпікае пратаст, назгаду.

Гаворца: час — найлепшы лекар. Можа, і так. Але прайшлі гады, як не стала Івана Мележа, а з кожным новым годам мы ўёс-вастрый адчуваём, што шырыня прагалу, які ўтварыўся пасля яго адъехошу, не звужаецца, і ўёс-вастрый шычыніца сэрца ад болю і не даюць суплакаення незакончаныя творы пісьменніка і ягоная постасць, мужжыкавата-непрычанская, чужая ўсякаму штурчнаму прыхашоўшыму, можа, і прыцягальная гэтай неадвольнай мужжыкавасцю, — па-новаму прыгожа паўстаете перад намі.

Ён ніколі не быў шумна-вясёлы. Нават калі ўсміхнёся, нават калі смяяўся, пячатка суму, як аблачынка на ясным небе, не пакідала ягоных вачей. Ён нібы ўвесі час слухаў сябе, нібы прыслухаўся да сябе, нібы нешту ўз сябе. Пасля яго смерці стала зразумела, адкуль гэта ішло. Вайна, цяжкае раненне, а пасля — хвароба. Яна цягнула з яго сокі, падточвала эздаро-ве, як чарвяк-крусывасмок, чарвяк-прывіліпала. Ён не любіў пра гэта ні з кім гаварыць. Але сам ён пра

нездадзел з рамана. Але за кожным сказам яго, за кожным словам чулася дыханне Палессі, яго глыбінае жыццё, дагутуло схаване, невядомае, але такое цікаве, такое сапраўданае, такое народнае. І такое прыгоже людзім, прыродай, мовай.

Гэта былі святы беларускай літаратуры:

«Надвор’е сёняння зранку хмурнае. А пад вечар праяснілася. Усе дні найбольш сонечна, неба сінія. І цёплі, уночы ўжо холадна. Але я адчуваю сябе кепсака. Стомленасць агульная і апатыя да ўсяго. У тым ліку да рамана. Не хочаща (і не можаща) нічога рабіць. Ліжыцца маія кніга, якую чакаюць у «Полымі» (напаміні).

Відань, так і застанецца недахопісанай мабіянсанай «Палескай хронікі».

Так яно і сталася. Уся хроніка, як я замысліваў пісьменнік, засталася недапісанай. Але хроніка «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» Івану Мележу прысудзудана Ленінскай прэміі — самы высокі ў СССР знак прызнання дасягненія чалавека на абранай ім ніве дзеяйніцай. Чаканне, спадзіванне, драматызм каляізія, якія паприродацілі прысуджэнню прэміі, засталіся ззаду. А «каляізі» гэтага арганізоўвалі пад падтрымкай, а можна сказаць, і пад подтрымкай, не хто іншыя, як сябры-паплечнікі па беларускім пісьменніцтві ціছу... Але...

У 1962 годзе паралельна з вучбай на аддзяленні журналістыкі я працаваў у «Калгаснай праўдзе». Газета тады выходзіла на дзвюх мовах — беларускай і рускай. Сярод журналістаў і не толькі журналістаў рагтай прайшлі чуткі, што Іван Мележ напісаў рагтай пра гэта вяскоўцам, тым жа паленшукам?.. Нé памітаю ўжо, хто з рэдакцыі вёў перамовы з Іванам Паўлавічам. Тады раз у два тыдні, ці раз у месяц аваляўская рыхтавалася і выходзіла ў «калгаснай» газете «Літаратурная старонка». І вось з'яўляецца мележаўская старонка з загалоўкам: «У беларускай літаратуры свята!». Фота пісьменніка, слова пра яго і раздзел з рамана.

Сапраўды, гэта была святы беларускай літаратуры, святы чытатчоў і, вядома ж, святы тых, хоць пакінуўшы «старонку». Усяго

чоў і галоўны рэдактар, ён жа аўтар гэтых словаў, песна суседнічаюць у адным пакоі — адно акно, два сталь, некалькі краслаў. Дырэкторыя німа. Нястомны тантун, ён у вечных паходах — то гарасвет, то гаркам, то Дом друку... Выдавецтва маладое, але ўжо замахнулася на сто піцьдзялісткі кнігік у год. А гэта гроши, папера, паліграфія... Гэта рэдактары, карэктары, ма-шыністкі... Усі патрабна месца для працы, усім рэбёнку зарплата, усім патрабны кватэры...

Заходзіць Іван Паўлавіч. У яго добры настроі. Нарэшце здзен на паліграфічныя мышны штости — апошні — том Збору твораў. Гаворка пра кнігі пра гэты том. Іван Паўлавіч сабраўся выхадзіць з пакоі і рагтам, ужо ад дзяўжэй:

— Ну вось, хутка будзеш намі кіраваць! — Гэта голоўны рэдактар. Іван Паўлавіч жартуе. Ён жартуе рэдакту. Але сёняння ў яго такі хароды дзені...

Праз некалькі дзен званак з ЦК КПБ. Звоніць Уладзімір Гніламедаў, загадчык сектару літаратуры:

— Станіслав Антонавіч Марца-леў хоча цябе бачыць.

Марца-леў — загадчык аддзелу культуры.

Першая думка: нешта ў выда-вецтве «не так». Але што «не так»? Здаецца ж, усё як траба: планы вытрымліваюцца, кнігі выходзяць, і добрыя кнігі пытлююцца ў Гніламедава: «Не ведаеш, чаго кліча?». Партыйная дымпльтама не дае збою, не дае права сказаць праўду. Гаворыць: «Не ведаю». Кажу Міколе Гаўрылавічу: так і так, клічуць у ЦК. Паварушыў рукумі кністкы-мі бровамі, неік аджукача-санакойна, быццам нехача, адказаў:

— Ат, схадзі...

Гаворка ў аддзеле культуры не зачынілася.

— Як вы глядзіце на тое, каб пайсці на працу да нас? — Гэта словаў да мяне, яны як абухам па галаве.

— Станіслав Антонавіч, я чалавек канкрэтнай работы. Быў часопіс «Маладасць», ціпер выда-вецтва, кнігі...

— У нас вельмі канкрэтная работа...

Вось і жаркі, Іван Паўлавіч.

Як я зразумеў пазней, з ім рабі-ся, шукаючы кандыдатуру для працы ў сектары літаратуры. І ў тым, што Анатоль Кудравец на некалькі гадоў трапіў на «фельмі канкрэтную работу», безумоўна, была заслуга Івана Паўлавіча Мележа. Ягоны аўтарытэт у тых гады — не толькі як пісьменніка, якія акумулятары і выразнікі агульнацінальнай думкі быў выключна высокі.

...Ёсць фота 1972 года: Іван Мележ і Пётр Машараў. Машараў — першы сакратар ЦК КПБ, вышышшай ўладнай асобы распублікі, далікатна паклаўшы сваю руку на руку пісьменніка, нешта гаворыць. Мележ уважліва слухае. Па тварах відаць, што гаворка сур'ёзна. На жаль, ні аднаму, ні другому лёс не даў дажыць да часу, калі ў Беларусі з'явіўся шанец выйсці на шлях самастойнай дзяржавы. Кажу «на жаль», хоць нікому невядома, як кожны з іх паставіўся б да гэтага часу і як час паставіўся б да кожнага з іх.

